

MUZEUM STUTTHOF W SZTUTOWIE

Stutthof

Zeszyty Muzeum

5

WROCŁAW · WARSZAWA · KRAKÓW · GDAŃSK · ŁÓDŹ
ZAKŁAD NARODOWY IMIENIA OSSOLIŃSKICH
WYDAWNICTWO
1984

MUZEUM STUTTHOF
— KRONIKA WYDARZEŃ

NOWE NABYTKI
W ZBIORACH ARCHIWUM MUZEUM STUTTHOF
ORAZ UDOSTĘPNIANIE ZBIORÓW

W latach 1979—1980 pracownicy Muzeum Stutthof w Sztutowie przeprowadzili kilka kwerend dotyczących odnalezienia dokumentów byłego obozu Stutthof, m.in. kwerendę w zbiorach Międzynarodowego Biura Poszukiwań Czerwonego Krzyża w Arolsen przeprowadzili w dniach 6—13 XI 1979 r. J. Grabowska i E. Benter. Przejrzano zespoły akt byłych obozów koncentracyjnych Buchenwald, Dachau, Flossenbürg, Mauthausen, Neuengamme — łącznie ok. 6000 j.a. W wyniku kwerendy odnaleziono 58 różnych list transportowych więźniów przeniesionych do Stutthofu z wymienionych obozów lub przeniesionych ze Stutthofu do tych obozów. Listy nie zachowały się w zespole akt byłego obozu Stutthof, natomiast zachowały się w aktach innych obozów. Przejrzano również zespół akt obozu Stutthof, którego fragmenty są w posiadaniu Archiwum ITS. Odnaleziono ok. 1000 oryginalnych kwestionariuszy personalnych więźniów Stutthofu, które dotychczas nie były uwzględnione w dokumentacji naszego archiwum. Dokumenty te zostały przekazane w formie kserokopii, które uporządkowano pod względem archiwalnym. W ten sposób przybyło około 50 j.a. oraz 10 000 nazwisk więźniów nie ujętych do tej pory w kartotece. Przeprowadzono również kwerendę w Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, gdzie także natrafiono na cenne dokumenty, które zostały przekazane tutejszemu Archiwum w formie mikrofilmu. Zawiera on m.in. dokumenty dotyczące jednostek SS i policji oraz imienne listy więźniów przekazanych w dniu 9 V 1944 r. do KL Stutthof i KL Ravensbrück. Ponadto w trakcie wystawiania zaświadczeń o pobycie w KL Stutthof oraz zbierania relacji ujawniono w posiadaniu byłych więźniów lub ich rodzin wiele oryginalnych dokumentów związanych z KL Stutthof, przede wszystkim dokumentów zwolnień z obozu, dokumentów śmierci oraz listów pisanych z obozu. Materiały te starano się pozyskać do zbiorów Muzeum w formie oryginałów lub fotokopii. W ten sposób zbiory archiwum powiększyły się o 115 j.a. Najciekawszym nabytkiem jest ofiarowanych przez Macieja Gwiazdę, byłego więźnia Stutthofu, 21 grypsów obozowych, które wymieniał w obozie ze swą matką — Heleną Gwiazdą, również więźniarką obozu Stutthof.

W latach 1979—1980 Muzeum Stutthof pozyskało 58 nowych eksponatów. Do najciekawszych i najbardziej wartościowych zaliczyć możemy 3 obrazy gdańskiego artysty malarza Kiejstuta Bereźnickiego, wykładowcy na Wydziale Malarstwa PWSSP w Gdańsku, z cyklu „Studium z pamięci”, o tematyce martyrologicznej. Ponadto Muzeum otrzymało w darze od premiera Łotewskiej SRR M. Ramana podczas jego wizyty w Muzeum Stutthof w 1979 r. 6 grafik z cyklu „Nie zapomnij Audrina”. Autor, Wasyli Szelkow, przedstawił na nich tragiczny los mieszkańców wsi Audrina podczas okupacji i radosną chwilę jej wyzwolenia przez żołnierzy Armii Czerwonej. Od Jana Korytkowskiego ze wsi Zwierzno z okazji 35 rocznicy wyzwolenia KL Stutthof otrzymaliśmy w darze wykonaną przez niego rzeźbę „Zwycięstwo nad faszyzmem”.

W dalszym ciągu do Działu Zbiorów Muzeum napływają przedmioty nielegalnie wykonywane w latach 1939—1945 w KL Stutthof przez więźniów, a więc: kasetki metalowe lub drewniane, srebrne sygnety ozdobnie grawerowane i in.

Podczas prowadzenia prac ziemnych na terenie Muzeum wykopano naczynia (5 sztuk) użytkowane przez załogę KL Stutthof. Ponadto o 13 nowych eksponatów powiększyły się nasze zbiory numizmatyczne, m.in. otrzymaliśmy medale z muzeów martyrologicznych NRD: z Buchenwaldu, Sachsenhausen, Ravensbrück, z Terezina w Czechosłowacji oraz z muzeów polskich.

W latach 1979—1980 eksponowaliśmy łącznie 311 naszych muzealiów. W stałej wystawie na terenie Muzeum Stutthof 38 rzeźb Elżbiety Szczodrowskiej oraz 78 obrazów i grafik, m.in. Sabiny Hoffman i Józefa Łapińskiego. W 1980 r. grafiki Józefa Łapińskiego wystawiono w Luzinie z okazji przypadającej rocznicy ewakuacji więźniów obozu. Eksponaty nasze zostały też udostępnione na wystawy czasowe Muzeum Poczty i Telekomunikacji w Gdańsku oraz Muzeum w Elblągu. Wysłaliśmy również część znaczków pocztowych z naszych zbiorów na wystawę organizowaną przez Muzeum w Sachsenhausen, a poświęconą antyfaszystowskiemu ruchowi oporu przedstawionemu na znaczkach.

W latach 1979—1980 ze zbiorów Archiwum Muzeum Stutthof korzystało 35 osób, przebywając w pracowniach archiwalnych łącznie 167 dni, udostępniono 36 137 j.a. dokumentów byłego obozu: akta personalne więźniów, księgi ewidencyjne, księgi zmarłych, listy transportowe, rozkazy komendanta, akta szpitala obozowego oraz akta wydziału gospodarczego. Z wymienionych dokumentów korzystali m.in. studenci z UMK w Toruniu (prace magisterskie związane z KL Stutthof pod kierunkiem dr. J. Szilinga), 3-osobowa grupa historyków z Uniwersytetu w Bremie, Elina Suominen z Finlandii (praca na temat fińskich więźniów politycznych), Truzzi Mas-sino z Włoch, Peter Warnke z RFN. Dużym zainteresowaniem cieszyły się zbiory Muzeum wśród dziennikarzy polskich i zagranicznych, którzy podawali informacje prasowe lub nakręcali reportaże filmowe na temat martyrologii ludzi w okresie II wojny światowej. Między innymi udostępniono materiały dziennikarzom telewizji zachodniemieckiej (Heiner Lichtenstein), dziennikarzom prasowym duńskim, japońskim (Setsuo Naganuma, Hiroshi Unemoto) i polskim. Materiały naszego archiwum wykorzystano także przy realizacji spektaklu dla telewizji polskiej o procesie A. Forstera.

W czerwcu i sierpniu 1979 r. zbierała materiały dotyczące stosowania kar w obozach koncentracyjnych Maria Jezierska, a w 1980 r. — dr Konrad Ciechanowski przeprowadził weryfikację więźniów z obozu w Nowym Porcie.

Od czerwca 1979 r., zgodnie z uchwałą Rady Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa, przystąpiono do generalnego zmikrofilmowania zasobu archiwalnego Muzeum Stutthof. Mikrofilmowanie wykonują na miejscu w Sztutowie pracownicy Pracowni Mikrofilmowej PKZ w Warszawie na zalecenie Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie. W latach 1979—1980 wykonano 64 mikrofilmy zawierające łącznie 24 116 klatek. Mikrofilmy wykonano w 4 egzemplarzach — 2 pozytyw i 2 negatywy, z czego 1 pozytyw i 1 negatyw przechowywany jest w Archiwum Muzeum Stutthof.

W 1981 r. zbiory Muzeum Stutthof wzbogaciły się o 18 nowych muzealiów artystyczno-historycznych. Stanowią one o tyle cenny nabytek, że są darem byłej więźniarki KL Stutthof — Ludwiki Stencel z Bydgoszczy. Pamiątki te są związane z pobytem L. Stencel i jej męża w obozie. Wśród cennych darów znalazło się 6 kartek imieninowych, ofiarowanych L. Stencel w dniu jej imienin przez współwięźniarki z komanda Schneiderei II oraz kolegów, współtowarzyszy jej męża. Na uwagę zasługuje zwłaszcza jedna z kart, która obok rysunku przedstawiającego fragment ogrodzenia obozu wraz z wieżyczką strażniczą zawiera podpisy więźniarek pracujących w Schneiderei II. Ponadto otrzymaliśmy 5 kartek z okazji Świąt Bożego Narodzenia dedykowanych samej L. Stencel oraz wszystkim jej współpracownikom. Cennym darem są pamiątki osobiste państwa Stencłów, tj. dwie obrączki

metalowe, wykonane w warsztatach obozowych przez więźnia Ludwika Grabskiego, zawierające ich numery obozowe i monogramy, oraz skrzynka drewniana, ofiarowana L. Stencel na Gwiazdkę w 1943 r.

Pozostałe pamiątki, tj. dwa modlitewniki spisane przez więźniarkę Janinę Paradowską oraz różaniec wraz z futerałem wykonane przez Teodorę Kaczorowską, świadczą o żywym ruchu religijnym w KL Stutthof.

Interesującym eksponatem jest płaskorzeźba ofiarowana Muzeum przez Zbigniewa Piątkowskiego z Elbląga. Wykonana została z korka, mchu oraz gipsu w obudowie szuflady przez więźniów pracujących w podobozie KL Stutthof w Nadbrzeżu, skąd zabrano ją w 1945 r.

Inną pamiątką po więźniach jest but drewniany znaleziony przez turystów w byłym podobozie w Przebrnie i przekazany do zbiorów Muzeum.

Niedawno zbiory Muzeum powiększyły się o dary dwóch byłych więźniów. Walenty Szczerbowicz z Gdańska przekazał krzyżyk żelazny oraz sygnet metalowy z wybitym własnym monogramem i numerem obozowym. Sygnet został wykonany w warsztatach obozowych i oprócz tego, że był pamiątką, spełniał także rolę znaku rozpoznawczego w razie śmierci więźnia.

Większą kolekcję pamiątek poobozowych darował Stefan Dudziński z Sopotu. Znajdują się tu: numer obozowy, przepustka na wyjście z warsztatu, srebrny pierścionek wykonany nielegalnie w warsztacie DAW pod koniec 1944 r. Wśród pamiątek przekazanych przez S. Dudzińskiego znalazły się również przedmioty zabrane z magazynów obozowych, tj. pędzel i kubeczek oraz bransoletka metalowa. Do bransoletki dołączona jest ryбка wyrzeźbiona ze znalezionej bursztynu przez więźnia Dąbrowskiego.

W kwietniu 1982 r. Muzeum Stutthof obchodziło XX-lecie swego istnienia. Z tej okazji nasze zbiory numizmatyczne powiększyły się o medal pamiątkowy naszego Muzeum autorstwa artysty rzeźbiarza Wiktora Tołkina oraz medal Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce.

Muzealia nasze eksponowane są na wystawie stałej w pomieszczeniach Muzeum oraz na wystawach w Muzeum w Elblągu, a także Muzeum Poczty i Telekomunikacji w Gdańsku.

WAŻNIEJSZE DELEGACJE, KTÓRE ODWIEDZIŁY MUZEUM STUTTHOF W LATACH 1979—1981

- 15 II 1979 — studenci i wykładowcy szkół morskich z RFN
- 17 III 1979 — wykładowcy wyższych uczelni z RFN
- 22 IV 1979 — prezydent miasta Bremy
- 5 V 1979 — uczestnicy Konferencji Intelktualistów, zorganizowanej przez Ogólnopolski Komitet Obrońców Pokoju i Komitet Solidarności z Narodem Chile
- 17 VI 1979 — Lew Wachramiejew — konsul generalny ZSRR w Gdańsku
- 7 VII 1979 — zastępca przewodniczącego Prezydium Rady Najwyższej ZSRR, przewodniczący Rady Najwyższej Socjalistycznej Republiki Łotwy — tow. Peteris Strautmanis i premier rządu SR Łotwy — tow. Mierwaldis Ramans
- 19 VIII 1979 — przedstawiciele Fundacji Friedrich Ebert z Bonn
- 12 X 1979 — pracownicy naukowcy z uniwersytetu w Bremie
- 25 X 1979 — minister obrony Norwegii
- 13 II 1980 — grupa historyków z Berlina Zachodniego

- 27 II 1980 — marynarze i portowcy z Norwegii i Ghany
 16 III 1980 — przedstawiciele miasta Bremy
 22 IV 1980 — marynarze i portowcy z Norwegii
 13 V 1980 — ambasador RFN w Polsce
 23 V 1980 — przedstawiciele biur podróży Szwecji
 23 V 1980 — młodzież polonijna z Francji
 28 V 1980 — przedstawiciele Czerwonego Krzyża Jugosławii
 5 VI 1980 — dziennikarze z Mongolii
 10 VI 1980 — przedstawiciele Związku Zawodowego Prac. Kultury ZSRR
 12 VI 1980 — działacze związkowi Angoli
 15 V 1980 — przedstawiciele Przedsiębiorstwa Poszukiwań Ropy na Bałtyku PETROBALTIC z Polski, NRD, ZSRR
 18 VI 1980 — członkowie Zarządu Głównego Związku Marynarzy i Portowców NRD
 20 VI 1980 — pracownicy RWPG ze Związku Radzieckiego
 25 VI 1980 — naukowcy ze statku badawczego „Dmitrij Donskoj”
 6 VII 1980 — przedstawiciele Zarządu Głównego Związku Pionierów
 9 VII 1980 — naukowcy z uniwersytetu w Hamburgu
 12 VII 1980 — działacze partyjni i związkowi z CSRS
 17 VII 1980 — związkowcy z Jordanii
 27 VII 1980 — dziennikarze z RFN
 9 VIII 1980 — przedstawiciele Biura Podróży z Finlandii
 23 VIII 1980 — przewodniczący Rady Państwa NRD — H. Sindermann
 17 IX 1980 — dziennikarze z Japonii
 5 X 1980 — dziennikarze z USA i Kanady
 24 X 1980 — sportowcy z NRD
 9 XI 1980 — stoczniowcy z ZSRR
 6 II 1981 — piloci wycieczek z RFN
 28 II 1981 — marynarze — organizatorzy turystyki z ZSRR
 10 IV 1981 — przedstawiciele Spółek Żeglugowych Szwecji i RFN
 12 IV 1981 — przedstawiciele stoczniowców i dokerów ZSRR
 3 V 1981 — przedstawiciele FDJ z NRD
 27 V 1981 — przedstawiciele związkowców przemysłu metalowego RFN
 31 V 1981 — przedstawiciele Centrali Związkowców RFN
 8 VI 1981 — oficerowie Armii Radzieckiej
 18 VI 1981 — pracownicy wymiaru sprawiedliwości z Bremy
 12 VII 1981 — przedstawiciele Armii Bułgarskiej
 26 VII 1981 — przedstawiciele organizacji studenckich z Drezna
 28 VII 1981 — przedstawiciele wojsk — Czechosłowacji, Węgier, Rumunii, NRD, ZSRR i Polski
 6 VIII 1981 — przedstawiciele Senatu i organizacji studenckich Bremy

WSPÓŁPRACA
 MIĘDZY MUZEUM STUTTHOF W SZTUTOWIE
 A MUZEUM RAVENSBRÜCK (NRD)
 W LATACH 1979—1980

Zgodnie z umową o współpracy, zawartą pomiędzy Muzeum Stutthof w Sztutowie a Muzeum Ravensbrück (NRD), w latach 1979—1980 kontynuowano wymianę wizyt delegacji. Podobnie jak w latach poprzednich, koszty pobytu delegacji niemieckiej w Polsce ponosiło Muzeum Stutthof, a koszty pobytu delegacji polskiej w NRD — Muzeum Ravensbrück.

Wizyty pracowników Muzeum Ravensbrück odbyły się w dniach od 7 IX do 13 IX 1979 r. oraz w dniach od 9 VI do 14 VI 1980 r. Na czele pierwszej delegacji stał wicedyrektor Muzeum — G. Breitag, a na czele drugiej — dyrektor Helena Heim. Ponadto w skład delegacji wchodził pracownicy działów: oświatowego, dokumentacyjnego i administracyjnego Muzeum. Uczestnicy obu delegacji zapoznani zostali z ekspozycją oraz formami działalności Muzeum Stutthof. Pokazano również gościom zbiory archiwalne, muzealne i biblioteczne, omawiając szczegółowo sposoby opracowania zbiorów. Dużym zainteresowaniem ze strony gości cieszyła się działalność konserwatorska i remontowa obiektów byłego obozu Stutthof.

Obie delegacje zwiedziły zabytki Gdańska, zwłaszcza Ratusz Głównego Miasta oraz Dwór Artusa z eksponowaną tam wystawą obrazującą osiągnięcia polskiej szkoły konserwacji zabytków. Goście z NRD zwiedzili też Westerplatte, Gdynię, Sopot i Elbląg. Ponadto uczestnicy pierwszej delegacji zwiedzili Toruń, Włocławek, Płock i Ciechocinek, natomiast drugiej — Grunwald, Włocławek, Wrocław oraz teren byłego obozu koncentracyjnego Gross-Rosen.

Na zakończenie wizyty goście otrzymali wydawnictwa Muzeum Stutthof, takie jak: „Stutthof. Zeszyty Muzeum”, nowe informatory „Stutthof” w języku niemieckim, katalogi nowej wystawy „Pamięci ofiar Stutthofu”. Wręczono również albumy fotograficzne zwiedzanych miast. Pod Pomnikiem Pamięci Narodowej goście składali kwiaty.

W dniach od 15 IX do 20 IX 1980 r. przebywała w NRD 8-osobowa delegacja pracowników Muzeum Stutthof z wicedyrektorem Edmundem Benterem na czele. Delegacja zwiedziła teren byłego obozu Ravensbrück, zapoznała się z działalnością tego muzeum, zwłaszcza z formami pracy z młodzieżą. Zwiedzano także teren byłego obozu Sachsenhausen i ekspozycję muzeum. Ponadto zwiedzano Poczdam, zamek i ogrody Sanssouci, Berlin, a także Schwerin, Neuglobsow i Waren.

Wymieniono zestawy wydawnictw popularnonaukowych i informacyjnych. Pod Pomnikiem Pamięci Narodowej delegacja polska złożyła kwiaty. W trakcie spotkań dyrekcji i pracowników obu muzeów wyrażono chęć kontynuowania współpracy i wymiany delegacji.

We wrześniu 1979 r. Muzeum Ravensbrück obchodziło 20-lecie swego istnienia. W celu wzięcia udziału w uroczystościach jubileuszowych dyrekcja Muzeum Ravensbrück zaprosiła 2-osobową delegację z naszego Muzeum. W skład jej weszły: dyrektor mgr Janina Grabowska oraz Stanisława Rutkowska.

W związku z obchodzonymi od 27 VI do 6 VII 1980 r. Dniami Przyjaźni i Kultury Polski i NRD wymieniono wizyty. Z Muzeum Stutthof wyjechała do NRD delegacja w składzie: wicedyrektor Edmund Benter i Katarzyna Giergielewicz. Podczas pobytu odbyło się spotkanie delegacji z pracownikami Muzeum Ravensbrück wraz z przedstawicielami terenowych władz partyjnych i administracyjnych. W czasie spotkania delegacja polska poinformowała o działalności Muzeum Stutthof, a także przedstawiła krótki zarys historii okupacji hitlerowskiej na Pomorzu Gdańskim. Dokonano także otwarcia dwóch uprzednio przekazanych wystaw: „Okupacja hitlerowska na Pomorzu Gdańskim w świetle hitlerowskich obwieszczeń i plakatów” oraz wystawy fotograficznej „Gdańsk 1945 i dziś”, obrazującej zniszczenia i odbudowę Gdańska. Delegacja nasza zwiedziła także Berlin i Rostock.

Z Muzeum Ravensbrück do Polski przyjechała delegacja w składzie: Krystyna Seidel i Eberhard Dentzer. Odbyło się spotkanie z pracownikami Muzeum Stutthof oraz otwarcie przekazanej nam wystawy: „20 lat działalności Muzeum Ravensbrück”. Ponadto delegacja zwiedziła Słupsk, Gdynię, Frombork i Elbląg.

W związku z przewidywaną zmianą na stanowisku dyrektora Muzeum Ravensbrück postanowiono wspólnie z nową dyrekcją opracować nowy tekst umowy, uwzględniającej propozycje obu stron, po czym przedłożyć go do zatwierdzenia swoim jednostkom nadrzędnym.

Poza kontaktami z Muzeum Ravensbrück Muzeum Stutthof współpracowało z innymi instytucjami zagranicznymi. Między innymi dla uniwersytetu w Tybindze wysłano materiały dotyczące działalności pseudomedycznej na terenie Pomorza Gdańskiego, a dla Muzeum miasta Hamburga — dane o działalności byłego komendanta KL Stutthof — Maxa Pauly'ego.

XX-LECIE MUZEUM STUTTHOF

W 1982 r. minęło 20 lat działalności Muzeum Stutthof w Sztutowie. Obchody tej ważnej w dziejach Muzeum rocznicy zorganizowano w dniach 27—29 IV 1982 r.

Dnia 22 IV w siedzibie Muzeum odbyło się uroczyste spotkanie aktualnych i byłych pracowników z przedstawicielami władz, instytucji współpracujących z Muzeum, klubów byłych więźniów Stutthofu. Na spotkanie przybyli m.in.: I Sekretarz KW PZPR w Elblągu — J. Prusiecki, wicewojewoda elbląski — B. Szymelis, wicedyrektor Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków — dr F. Midura, dyrektor Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce — prof. dr Cz. Pilichowski, mgr T. Matusiak z Rady Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa.

Była to okazja do podsumowania dwudziestu lat pracy placówki, jej dorobku naukowego, popularyzatorskiego, a także osiągnięć w dziedzinie konserwacji i upamiętniania. Wyrazem uznania dla tych dokonań były liczne odznaczenia, wyróżnienia i nagrody.

Złote medale Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej otrzymali: K. Giergielewicz, J. Jaworski, M. Zasławski, J. Kwiatkowski, L. Zawrotniak, T. Pietrzyńska, S. Rutkowska, W. Dziegiel, S. Tysarczyk. Grupie pracowników przyznano złote odznaki „Za Opiekę nad Zabytkami”. Byli to: J. Jaworski, K. Giergielewicz, L. Zawrotniak, J. Kwiatkowski, A. Giergielewicz, J. Kielbasa. J. Grabowską, M. Godlewską, B. Chrzanowskiego, M. Zasławskiego uhonorowano odznaką „Zasłużony Działacz Kultury”. Muzeum Stutthof wyróżnione zostało medalem Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce.

W sali, w której odbywała się uroczystość, udostępniono wystawę „Muzeum Stutthof 1962—1982”. Na kilkunastu planszach, wzbogaconych zdjęciami, wydawnictwami, pamiątkami poobozowymi, numizmatami, przedstawiono najważniejsze fakty z dziejów Muzeum.

Tego samego dnia na przystani promowej w Mikoszewie odsłonięto tablicę upamiętniającą ostatni etap tragedii stutthofskiej — ewakuację morską. Ten skromny, surowy akcent stanął w miejscu, w którym ewakuacja się rozpoczęła. Odsłonięcia dokonał przewodniczący Wojewódzkiego Obywatelskiego Komitetu Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa w Elblągu — B. Szymelis wraz z uczestnikami tych tragicznych chwil, byłym więźniem Stutthofu — Z. Raczkiewiczem. W uroczystości uczestniczyła młodzież z miejscowej szkoły, której przekazano akt patronatu nad obeliskiem.

Kolejnym elementem obchodów jubileuszu Muzeum Stutthof była sesja popularnonaukowa, zorganizowana przy współudziale Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Gdańsku i Wojewódzkich Obywatelskich Komitetów Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa w Gdańsku i Elblągu. Celem sesji było podsumowanie i zbilansowanie dorobku naukowego na temat: „Formy i rozmiary eksterminacji ludności polskiej na Pomorzu Gdańskim w latach 1939—1945”. W czasie trwania obrad (28—29 IV 1982 r. w Kątach Rybackich) wygłoszono 16 referatów, a 7 osób wzięło udział w dyskusji. Swoje referaty przedstawili również pracownicy Muzeum Stutthof: mgr J. Grabowska — *Martyrologia kobiet w KL Stutthof*, dr B. Chrzanowski — *Eksterminacja na Pomorzu Gdańskim w latach okupacji w świe-*

tle materiałów organizacji konspiracyjnych, mgr M. Orski — *Eksterminacja przez pracę w KL Stutthof*, mgr K. Steyer — *Hitlerowskie egzekucje odwetowe na Pomorzu Gdańskim w latach 1939—1945*.

UDZIAŁ W SESJACH NAUKOWYCH

Na sesji zorganizowanej przez Główną Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce w listopadzie 1981 r. w Warszawie nt. „Inwalidztwo lat wojny i okupacji” dr Bogdan Chrzanowski wygłosił komunikat pt. *Eksterminacja psychicznie i nieuleczalnie chorych na Pomorzu Gdańskim w okresie okupacji hitlerowskiej 1939—1945*.

Na sesji zorganizowanej w dniach 6—7 V 1982 r. we Wrocławiu przez Główną Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce oraz Śląski Okręg Wojskowy mgr Janina Grabowska wygłosiła referat nt. *Zbrodnie na więźniach obozu koncentracyjnego Stutthof w ostatnim okresie wojny 25 I—9 V 1945 r.*

W ramach obchodów XX-lecia Muzeum Stutthof zorganizowano wspólnie z Okręgową Komisją Badania Zbrodni Hitlerowskich w Gdańsku oraz Wojewódzkimi Obywatelskimi Komitetami Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa w Gdańsku i Elblągu sesję popularnonaukową. Otrzymała się ona w dniach 28—29 IV 1982 r. w Kątach Rybackich.

WAŻNIEJSZE UROCZYSTOŚCI, KTÓRE ODBYŁY SIĘ NA TERENIE MUZEUM STUTTHOF W LATACH 1981—1982

- 10 V 1981 — w 36 rocznicę wyzwolenia obozu — manifestacja społeczeństwa ziemi elbląskiej i gdańskiej z udziałem władz wojewódzkich oraz delegacji klubów byłych więźniów Stutthofu z Gdańska, Warszawy i innych miast.
- 10 V 1981 — zakończenie XVI Złotu Turystycznego ku Czei Ofiar Stutthofu z udziałem ponad 400 uczestników.
- 2 IX 1981 — uroczyste złożenie kwiatów w rocznicę przybycia do obozu pierwszego transportu więźniów.
- 6 IX 1981 — uroczystość religijna połączona z ustawieniem krzyża, poświęconego ofiarom Stutthofu.
- 27 IV 1982 — odsłonięcie tablicy w Mikoszewie, upamiętniającej ewakuację morską więźniów Stutthofu.
- 9 V 1982 — z okazji rocznicy wyzwolenia obozu — manifestacja społeczeństwa woj. gdańskiego i elbląskiego z udziałem władz wojewódzkich i byłych więźniów.
- 9 V 1982 — zakończenie XVII Złotu Turystycznego ku Czei Ofiar Stutthofu z udziałem ok. 200 uczestników.
- 9 V 1982 — I Wojewódzki Bieg Sztafetowy na trasie Przebrno—Muzeum Stutthof. Uczestnikami była młodzież ze szkół woj. elbląskiego.
- 5 IX 1982 — na terenie byłego obozu Stutthof odbyły się uroczystości religijne z okazji 43 rocznicy przybycia do obozu pierwszego transportu więźniów (2 IX 1939 r.). Przed Pomnikiem Walki i Męczeństwa odprawiona została msza koncelebrowana przez kapłanów byłych więźniów obozów koncentracyjnych, której przewodniczył biskup diecezji gdańskiej, dr Lech Kaczmarek. Uroczystość zgromadziła byłych więźniów

obozów koncentracyjnych, kombatantów, młodzież i wszystkich związanych z tragiczną historią Stutthofu. Po mszy złożono wieńce i kwiaty pod Pomnikiem Walki i Męczeństwa, pod krematorium, komorą gazową, przy stosie ciałopalnym oraz pod krzyżem ustawionym obok krematorium.